

اهمیت استفاده از حروف آوانگار در آموزش فشرده به نوآموزان بزرگسال مقیم ایران

شهرزاد شاهدی

کارشناس ارشد آموزش فارسی به غیرفارسی زبانان

Farsi.instructor.shahrzad@gmail.com

چکیده

یکی از موانع بارز در تدریس زبان فارسی به غیرفارسی زبانان، آموزش خط فارسی است که برای زبان آموزانی که به صورت فشرده و تنها یک تا دو جلسه در هفته آموزش می‌بینند بسیار مشکل‌ساز می‌شود. نوشته شدن از راست به چپ، استفاده از حروفی که به حروف لاتین هیچ شباهتی ندارند و نیز کاستی‌هایی که در خط فارسی وجود دارد (مثل چندین حرف با یک صدا، چندین صدا با یک علامت، وجود تشدید و تفاوت معنایی کلمات، نوشته نشدن واژه‌های کوتاه و همچنین وجود اشکال مختلف برای یک حرف) باعث می‌شوند که زبان‌آموزی که قصد یادگیری فشرده‌ی زبان را دارد، به سرعت از یادگیری خط دلسرد شده و تنها به یادگرفتن جملاتی محاوره‌ای جهت رفع نیازهای روزمره‌ی خود اکتفا کند. به نظر می‌رسد در ابتدای راه با استفاده از میانبری به نام حروف آوانگار می‌توان از صرف انرژی بیهوده جهت تدریس خواندن و نوشتن اجتناب کرد و قدم به قدم با تکیه بر مهارت‌های دیگر، به تدریس زبان و فرهنگ پرداخت. بدین شکل می‌توان در مدتی به ظاهر طولانی ولی مفید، تدریس خط را نیز به تدریج پیش برد و در نهایت به هدف اصلی که همانا تدریس مهارت‌های پنج‌گانه است، نایل شد.

کلیدواژه: حروف آوانگار، تدریس، آموزش فشرده، نوآموز، بزرگسال

مقدمه

در این مقاله، گروه هدف ما افرادی هستند که برای مدتی محدود و به دلیل مأموریت در سفارت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی مثل یونیسف و یا حتی جهت مراودات تجاری به ایران وارد می‌شوند و قصد اقامت در ایران را دارند. بسیاری از زبان‌آموزان مقیم ایران، فرصت یادگیری زبان فارسی را به صورت کلاس‌های جمعی و در ساعت‌های طولانی ندارند و ممکن است بتوانند یک یا حداکثر دو جلسه در هفته، به صورت فشرده برای آموزش وقت بگذارند. بنابراین معمولاً ترجیح می‌دهند که به صورت فشرده و خصوصی با یک معلم فارسی‌زبان، شروع به یادگیری زبان فارسی کنند و طبیعی است که معلم فارسی نیز باید ویژگی‌های خاصی داشته باشد که بتواند راهی برای جذب، نگه داشتن و علاقمند شدن آن‌ها به این درس پیدا کند به طوری که مشکلات و موانع راه، آن‌ها را از تلاش دلسرد ننماید.

می‌دانیم خط فارسی از خط‌های الفبایی (Alphabetic) است که در آن‌ها فرض بر این است که حرف تنها باید نماینده‌ی یک آوای زبانی باشد لیکن این نکته شایان ذکر است که صرف نظر از خطوط آوانگار (Phonetic alphabet) این فرض هیچ‌وقت در مورد الفبای عادی زبان‌ها به تحقق نمی‌پیوندد. (امیر جانلو: ۳۹۶)

به عنوان نمونه در این جا در قالب یک جدول به تعدادی از کاستی‌های زبان فارسی می‌پردازیم:

کاستی	توضیح	مثال	نشان دادن با حروف آوانگار
نوشته نشدن واژه‌های کوتاه	/a/ در خط نشان داده نمی‌شود	سرما	/sɑrmɑ/
	/e/ فقط در جایگاه پایانی با حرف "ه" نشان داده می‌شود	کتاب، نامه کی میاد؟ کی میاد؟	/ketāb/ /name/ /ki miyād/? /key miyād/?
	/o/ فقط در برخی واژه‌ها با حرف "و" نشان داده می‌شود	سرسره دوران	/sorsore/ /dorān/

/maqdam/ /moqaddam/ /sar/ /serr/ /banā/ /bannā/	مقدم ، مقدم سر ، سر بنا ، بنا	ایجاد اختلاط معنایی به دلیل نوشته نشدن تشدید در خط فارسی	س (تشدید)
/hayāt/ /hayāt/ /homā/ /halqe/ /zard/ /nazr/ /reza/ /zohr/ /mesl/ /sabad/ /sābun/ /qāšoq/ /joqd/ /ʔenšā/ /ʔarusak/ /heyʔat/	حیات ، حیاط هما ، حلقه زرد ، نذر ، رضا ، ظهر مثل ، سید ، صابون قاشق ، جغد انشا ، عروسک ، هیات	/t/ /h/ /z/ /s/ /q/ /ʔ/	وجود چند حرف برای یک صدا (به) علت قرض گیری از زبان عربی و تغییر ماهیت صداها مطابق با صداهاى زبان (فارسی)
/to/ /kutāh/ /yatan/ /rowšan/ /yek/ /sini/ /ʔisā/	تو ، کوتاه ، وطن ، روشن یک ، سینی ، عیسی	و ی	وجود چند صدا برای یک حرف در فارسی
/ātaš/ /bārān/ /bābā/ /bahār/ /sabad/ /sib/ /āb/ /jā/ /hejāmat/ /semej/ /vāj/ /sābun/ /tasmim/ /nāqes/ /qors/	آتش ، باران ، بیا بهار ، سید ، سیب ، آب چا ، حجامت ، سمج ، واج صابون ، تصمیم ، ناقص ، قرص	آ ، ا ، ل ، ب ، پ ، ب ، ب ج ، ج ، ج ، ج ص ، ص ، ص ، ص	وجود چند شکل متفاوت برای یک حرف
/xāhar/ /xiš/	خواهر خویش	و	خوانده نشدن "و" در بعضی واژه‌ها
/garden-band/ /gardanband/ /sarkar/ /sar-e kar/	گردن بند ، گردنبند سرکار ، سرکار	بعضی کلمات به دو شکل نوشته می شوند که برای نوآموز مشکل ایجاد می کند	جدانویسی و سرهم نویسی
/doxtar-e xub-e māmān/ /ketāb-e fārsi-e ali/ /āftāb-e lab-e bum ast/ /āftābe lab-e bum ast/	دختر خوب مامان کتاب فارسی علی آفتاب لب بوم است. آفتابه لب بوم است.	نوشته نشدن این در ترکیب های وصفی و اضافی برای زبان آموز ایجاد شبهه می کند	□ اضافه
/šir/ /meh̄r/ /mōhr/	شیر (جنگل) ، شیر (آب) ، شیر (خوراکی) مهر ، مهر	این واژه‌ها برای نوآموزان بزرگسال از سویی مشکل ساز و از سویی جالب است	وجود واژه‌هایی با یک نوشتار و دو یا چند تلفظ یا معنی

با توجه به موارد یاد شده، به نظر می‌رسد شروع تدریس فارسی به این دسته از زبان‌آموزان بزرگسال با حروف و تکیه بر خط فارسی آرمان‌گرایانه و غیر عملی است.

مروری کوتاه بر روش‌های آموزش زبان که در دنیا به کار گرفته شده‌اند (ا. هال: ۲۲۸-۲۲۲)

۱. روش دستوری: روشی مبتنی بر تکرار و حفظ کردن‌های دستور که البته این روش تا حدود زیادی از رونق افتاده است.
۲. روش مستقیم: در این روش استفاده از زبان اول به کل کنار گذاشته می‌شد و زبان آموز وادار می‌شد که زبان را طوری بیاموزد که زبان مادری خود را آموخته است.
۳. روش فوتیتیک: مبنای کار بر تجزیه و تحلیل بسیار مفصل صوتی و صورت‌نگاری بود و قبل از شروع به خواندن و نوشتن در قالب خط متداول، تمرین شفاهی فشرده را ضروری می‌دانستند.
۴. روش برلیتز (Berlitz Method) و عوامانه‌سازی زبان: به وسیله‌ی رادیو که در آن معلمان تجاری شاگردان خود را وادار می‌کردند که حرف زدن یاد بگیرند. (به این شکل که زبان‌آموزان در یک روش محاوره‌ای، واژگان و دستور را در قالب محتوای متن‌هایی با موقعیت‌های زندگی واقعی یاد می‌گرفتند.)

۵. روش خواندن: که صرفاً به جنبه‌ی خواندن محدود می‌شد و نمی‌توانست قدرت عملی را برای به کارگیری زبان در دانش‌آموزان به وجود آورد.
۶. دوره‌های فشرده یا ا.سی.ال.اس. (The ACLS Language Program): قرار گرفتن یک زبان‌شناس به عنوان متصدی تمرین شفاهی و اصلاح کننده‌ی تلفظ و نحوه‌ی بیان در کنار معلم که به تجزیه و تحلیل دستوری می‌پردازد. در این روش که در ارتش به کار گرفته می‌شد، سربازان به یاد گرفتن این زبان‌ها از آن لحاظ نیاز داشتند که بتوانند در تماس‌های مستقیم و روزمره‌ی خود با مردم در کشورهای خارج به طور حضوری و فوری آن‌ها را به کار گیرند. پس احتیاج داشتند که این زبان‌ها را به سرعت یاد بگیرند. (ا.هال: ۲۲۶)
- مسوولین برنامه‌ی زبان‌آموزی ارتش به همه‌ی دانشگاه‌هایی که در اجرای این برنامه شرکت می‌جستند، توصیه می‌کردند که اصول زیر را رعایت کنند: (ا.هال: ۲۲۸)
- ساعت تعلیم زیاد در زمانی نسبتاً کوتاه
 - تعداد کم شاگردان در هر کلاس
 - تلفیق بحث ساختمان و تمرین مکالمه
 - تاکید روی تکرار و تمرین شفاهی و روی ایجاد عادات زبانی
 - تجزیه و تحلیل واجی و واج‌نویسی
 - استفاده از زبان‌دانان بومی
 - هدف خاص: تسلط به صورت محاوره‌ای زبان

مروری کوتاه بر چند کتاب مطرح آموزش زبان فارسی و روش‌های به کار گرفته شده در آن‌ها کتاب‌های آموزش فارسی که تاکنون به چاپ رسیده‌اند، به دو دسته‌ی کلی تقسیم می‌شوند:

- کتاب‌های چاپ خارج از ایران: این کتاب‌ها غالباً بسیار دقیق و بر مبنای آموزش دستور، استفاده از حروف آوانگار و استفاده از زبان انگلیسی یا زبان میانجی هستند. مانند:

- Forbes, Duncan; *A Grammar of Persian Language*.
- Thackston, Wheeler M.; *An Introduction to Persian*.
- Lambton, A.K.S.; *Persian Grammar*.
- Moshiri, Leila; *Colloquial Persian*.
- Shabani Jadidi, Pooneh; *Farsi Shirin Ast*.
- Yousef, Saeed; *Intermediate Persian, A Grammar and Workbook*.

- کتاب‌های چاپ ایران: این کتاب‌ها روش‌های گوناگونی را ارائه کرده‌اند ولی به طور کلی تکیه بر خط فارسی است و در درس‌های نخست معمولاً توجه اصلی بر آموزش الفبای فارسی قرار گرفته است. مانند:
 - ثمره، یدالله؛ *آموزش زبان فارسی (آزفا)* (در کتاب اول این مجموعه ابتدا صداها، الفبای فارسی و ترتیب آن‌ها در دو درس و در قالب حدود ۳۰ صفحه، همراه با تمرین و آموزش خط فارسی تدریس می‌شود. سپس به آموزش واژگان و آغاز تمرین‌های گفت و شنود و جملات ساده و دستور پرداخته می‌شود. توضیحات لازم به صورت پانویس و به زبان انگلیسی در هر صفحه توضیح داده شده است.)
 - پورنامداریان، تقی؛ *درس فارسی برای فارسی‌آموزان خارجی* (این کتاب تا سه درس به آموزش تدریجی حروف فارسی و واژگان ساده با کمک حروف آوانگار می‌پردازد. بعد نوبت به جملات ساده می‌رسد که گاه از فارسی به انگلیسی ترجمه می‌شوند گاه از انگلیسی به فارسی. در درس‌های بعد، آموزش نکات دستوری و ... انجام می‌شود).
 - بانان صادقیان، جلیل؛ *فارسی برای غیرفارسی‌زبانان* (در این کتاب تا درس سه، مطالب تنها با حروف آوانگار و توضیحات انگلیسی تدریس می‌شود و پس از آن به تدریج و در کنار نکات دستوری و الگوهای کلامی، الفبای فارسی تا پایان کتاب آموزش داده می‌شود).

- صحرائی، رضامراد؛ **مینا ۱** (کتاب از همان درس اول با خط فارسی و روش ارتباطی آغاز می‌شود و فرض بر این است که زبان‌آموز توانایی خواندن مطالب ساده را دارد. این کتاب به طور کلی بر پایه برنامه‌ی درسی کارمحور یا **Task based** تدوین شده و جهت اجرای آن نیز رویکرد ارتباطی آموزش زبان پیشنهاد شده است. در تمرین‌های کتاب به هر چهار مهارت زبانی توجه شده است).
- صحرائی، رضامراد؛ **گام اول** (در این کتاب آموزش با حروف پربسامد در زبان فارسی و به کمک واژه آغاز می‌شود. در ابتدای کتاب نیز، جملات مورد نیاز در کلاس مثل -بخوانید و بنویسید- تحت عنوان "زبان کلاس" در جدولی آمده و ترجمه جملات به زبان انگلیسی در مقابل آن‌ها نوشته شده است. همچنین راهنمای تلفظ حروف و صداها نیز در ابتدای کتاب آورده شده است. تمرین‌های کتاب ارتباطی هستند و بیش‌تر به دو مهارت شنیدن و خواندن توجه شده است. آموزش دستور به شیوه‌ی غیرمستقیم و استنباطی و به شیوه‌ی کارمحور یا **Task based** و مبتنی بر آموزش غیرمستقیم است).

دریچه‌ای نو به آموزش فشرده و هدفمند زبان فارسی

همان‌طور که گفته شد، در آموزش فشرده‌ی هدفمند برای نوآموزان بزرگسالی که فراگیری زبان فارسی را از پایه‌ی صفر، با وقت محدود و در ایران آغاز می‌کنند، بالاترین هدف معمولاً درک و امکان ارتباط با همکاران، مراجع ایرانی و احتمالاً افراد محل، فروشندگان و همسایگان است. ولی بعد از این مرحله انتظار دارند طی چند ماه قادر باشند به تنهایی و بدون کمک مترجم، نیازهای اولیه و روزمره‌ی خود را برآورده کنند و بتوانند از محتویات نوشته‌ها و احتمالاً نامه‌ها و قراردادهای کاری خود نیز آگاه شوند.

از میان روش‌های یاد شده در قسمت قبل، عملاً هیچ کدام به تنهایی برای گروه هدف ما قابل اجرا نخواهد بود چرا که سه روش اول نیازمند صرف وقت طولانی جهت تمرین‌های مکرر است که برای این دسته از زبان‌آموزان عملی نیست. روش چهارم و پنجم نیز پاسخگوی خواست واقعی آنها که همانا یادگیری هر پنج مهارت زبانی در زمانی محدود است، نمی‌تواند باشد. روش آخر تا حدودی مناسب‌تر به نظر می‌رسد ولی باز هم به دلیل محدودیت زمانی، به طور کامل قابل اجرا نیست.

پس به ناچار باید به تلفیقی از این روش‌ها پردازیم که در آن ضمن رعایت محدودیت در زمان، توجه به صحبت کردن در کنار آموزش گام به گام خواندن و نوشتن و صد البته فرهنگ، برایمان مرکز توجه و اهمیت باشد.

زبان‌آموز بزرگسال باهوشی که معمولاً تحصیل کرده و آشنا به حداقل دو زبان است، ساختار زبانی را به طور کامل درک می‌کند و به هیچ‌وجه قابل مقایسه با یک خردسال یا زبان‌آموزی نیست که تنها به زبان مادری خود صحبت می‌کند زیرا این کودک عادات زبانی قبلی ندارد که با عادات تازه‌ای که می‌آموزد معارضه کند. (ا. هال: ۲۳۲) در حالی که یکی از مشکلات یادگیری زبان دوم تداخل زبانی است به این معنی که مثلاً گویشور انگلیسی‌زبان ابتدا صفت بعد موصوف را می‌آورد (**big house**) و ولی در زبان فارسی، اول موصوف بعد صفت به کار می‌رود (خانه‌ی بزرگ). دقیقاً همین زمان است که معلم فارسی آشنا به زبان میانجی و البته زبانشناسی، وارد میدان می‌شود و از دانش زبانی و نیروی تحلیلی شخص بالغ بهره می‌گیرد و به او نشان می‌دهد که الگوهای زبان فارسی چگونه هستند و از چه جنبه‌هایی (اعم از واجی، صرفی، نحوی، اصطلاح) با زبان بومی او تفاوت دارند و به چه دلیل در روند یادگیری زبان برای او ایجاد زحمت می‌کنند.

خوشبختانه چنین زبان‌آموزی خودآگاهانه خواهد خواست که اول زبان را بشنود و حرف بزند و پس از آن که به گفتار تسلط کافی یافت بتواند خواندن و نوشتن را آغاز کند. (ا. هال: ۲۳۰) توجه به این نکته لازم است که این دسته از زبان‌آموزان بزرگسال، سعی می‌کنند زبان روزمره و معیار را یاد بگیرند یعنی زبان را به همان صورتی بیاموزند که بین مردم صحبت می‌شود و نه در قالب جملات سنگین ادبی و دستوری که به دور از واقعیت می‌نماید.

بنابراین طبیعی است که تدریس ابتدا با تمرین‌های شنیدن و صحبت کردن آغاز می‌شود و پس از آن، تمرین خواندن با موارد نسبتاً آسان و مرحله به مرحله ادامه پیدا می‌کند. در واقع خواندن باید با آنچه از طریق شنیدن یاد گرفته شده، ادامه پیدا کند. در روندی بسیار کندتر از همه موارد فوق می‌توان گام به گام حروف فارسی را آموزش داد و به عنوان تمرین‌هایی در کنار مباحث اصلی، به تمرین هم‌زمان خط و آموزش واژه پرداخت.

برای شروع تمرین‌های شنیدن، صحبت کردن و نشان دادن چگونگی ساخت زبان فارسی، طبیعی است که نیاز به منابعی داشته باشیم که بر مبنای آن تمرین‌های عملی را آغاز کنیم. از آن جا که زبان آموز هنوز با الفبای فارسی آشنا نیست، این منابع نمیتوانند به طور کامل با الفبای فارسی نوشته شده باشند چرا که معمولاً اولین و مهمترین واژه‌ها اغلب این زبان‌آموزان این است که گاه از آن‌ها خواسته شده که در یک یا دو جلسه تمامی حروف فارسی را یاد بگیرند تا بتوانند کتاب‌هایی را که برای سطح مقدماتی آماده شده، آغاز کنند. در حالی که می‌توان این زمان را -با توجه به تعداد کم و محدود جلسات هفتگی- بسته به توان، پیشینه‌ی زبانی، آمادگی و میزان تمرین زبان‌آموز حتی به دو تا چهار ماه رساند البته در کنار آموزش‌های دیگری که با کمک خط آوانگار انجام می‌شود.

روش استفاده از خط آوانگار در آموزش فارسی

گرچه زبان فارسی مانند زبانی چون آلمانی، ترکیبی نیست ولی پیوستن ضمائر، پیشوندها و پسوندها، علامت‌های جمع، نشانه‌های تر و ترین و ... ، همه و همه باعث می‌شوند که نوعی سردرگمی در نوآموز به وجود بیاید. بهترین راه برای کسانی که به خصوص یادگیریشان از طریق دیداری صورت می‌گیرد، این است که هر واژه را به صورت تفکیک شده نشان دهیم تا زبان‌آموز بتواند:

۱. قسمت اصلی کلمه و قسمت‌های اضافه یا حذف شده را تشخیص دهد.
۲. بتواند در زمانی که مثلاً نیاز به صرف فعلی دارد، دقیقاً بداند که کدام ریشه است و کدام قسمت واژه باید تغییر کند.
۳. به راحتی ترکیب‌ها، وندها و ضمائر را تشخیص دهد و معنی آن‌ها را درک کند.
۴. بدون روش تجویزی قادر به تشخیص برخی قوانین دستوری گردد مثلاً انواع علامت جمع و کاربرد آن‌ها یا تبدیل اِ اضافه "به" "ی" در زمانی که دو حرف بی‌صدا در کنار هم قرار می‌گیرند.

برای روشن شدن مطلب نمونه‌هایی از موارد مهم ذکر می‌شود:

○ اعداد و روزهای هفته

به عنوان نمونه در همان جلسه اول می‌توان با آموزش اعداد فارسی شروع کرد چون عددها در فارسی نقش بسیار مهمی دارند و علاوه بر شمارش، در بیان روزهای هفته و ساعت نیز به کار برده می‌شوند. اما برای نشان دادن صورت آوانگار عددها بهتر است که قسمت‌های معنادار را از هم جدا کنیم و به این شکل نشان دهیم که مثلاً عدد نه صد از دو قسمت نه و صد درست شده است. ولی برای عددی مثل پانصد، صورت آوانگار را سرهم می‌نویسیم:

$$= 500 = /pānsad, punsad/ ۵۰۰ \quad sad/-900 = /noh = ۹۰۰$$

به این روش زبان‌آموز می‌آموزد که:

۱. نمی‌تواند همه عددهای مضرب ۱۰۰ را به یک شکل بسازد، پس باید از الگوی واقعی آن پیروی کند.

۲. می‌تواند الگوهای جدید را در ذهن خود تحلیل کند.

این توضیح لازم است که چون این دسته از زبان‌آموزان مشتاقند که زبان را همان گونه یاد بگیرند که گویشوران زبان معیار به آن صحبت می‌کنند، بنابراین به جاست که شکل گفتاری را نیز در پی مدل نوشتاری رسمی ذکر کنیم.

یا به طور مثال در تدریس روزهای هفته مشکلی نخواهیم داشت اگر، عددهای یک تا شش برای زبان‌آموز جا افتاده باشد و یاد بگیرد که شنبه اولین روز هفته در ایران است.

برای نشان دادن روزهای هفته، اگر باز هم عددها را جدا کنیم درک ترتیب روشن نام‌گذاری آن‌ها برای اغلب زبان‌آموزان هیجان انگیز است.

شنبه /šanbe (šambe)/ \quad یک‌شنبه /yek šambe/ \quad دوشنبه /do šanbe/

○ واژگان ترکیبی، با پیشوند یا پسوند

در این موارد وقتی واژه را تفکیک شده و با حروف آوانگار نشان می‌دهیم، به راحتی می‌توانیم قسمت‌های کلمه را در صورت آمادگی زبان‌آموز برایش توضیح دهیم. مثلاً:

آشپزخانه /āšpaz-xāne/ \quad بی‌کار /bi-kār/ \quad زیباتر /zibā-tar/

کتاب‌ها /ketāb-hā/ پسران /pesar-ān/ ایستگاه /ist-gāh/

○ نشان دادن ساخت فعل‌های مثبت و منفی

از آن‌جا که معمولاً ساده‌ترین زمان فعل برای این دسته از زبان‌آموزان، زمان گذشته ساده است، می‌توان با کمک حروف آوانگار اولاً به راحتی ریشه را جدا کرد بدون این‌که نیازی به توضیح وجود یک مخفی در شکل نوشتاری باشیم. دوم این‌که با یکی دو نمونه، ضمائر شخصی پیوسته برای زبان‌آموز روشن می‌شود و این پایه‌ای برای سهولت کار در صرف فعل‌های بعدی خواهد بود. در این مرحله حتی لازم نیست که زبان‌آموز تمام حروف فارسی را بشناسد چرا که بعدها با مرور درس‌های قبل نوع نوشتاری آن را نیز فرا خواهد گرفت.

/šnid/ (Root)	šnidan/
man šnidam	من شنیدم
to šnidī	تو شنیدی
u (un) šnidØ	او شنید
mā šnidim	ما شنیدیم
šomā šnidid (šnidin)	شما شنیدید (شنیدین)
ān-hā (un-ā) šnidand (šnidan)	آن‌ها شنیدند (شنیدن)

/raft/ (Root)	raftan/
man raftam	من رفتم
to raftī	تو رفتی
u (un) raftØ	او رفت
mā raftim	ما رفتیم
šomā raftid (raftin)	شما رفتید (رفتین)
ān-hā (un-ā) raftand (raftan)	آن‌ها رفتند (رفتن)

همین‌طور در مورد منفی کردن فعل‌ها با رنگی نشان دادن علامت نفی کاملاً برای زبان‌آموز مشخص می‌شود که چگونه می‌تواند بقیه فعل‌های مشابه را بسازد یا تشخیص دهد.

چهارمین همایش ملی آموزش زبان فارسی ۱۳۹۹
 man naraftam mā naraftim
 to narafti šomā naraftid (naraftin)
 u (un) naraftØ ān-hā (un-ā) naraftand (naraftan)

○ نشان دادن اضافه

یکی از عمده‌مسائل در آموزش فارسی به نوآموزان، تدریس و تفهیم اضافه است. با کمک حروف آوانگار این مفهوم به سرعت برای زبان‌آموز روشن می‌شود.

کتاب من /ketāb-e man/ دختر آقای امیری /doxtar-e āqā-ye amiri/

دقیقاً در همین جاست که می‌توانیم حتی توضیح دهیم که قرار گرفتن دو واژه در کنار هم در زبان فارسی غیر ممکن است و به همین دلیل یک "ی" اضافه می‌شود. این مطلبی است که قطعاً با حروف آوانگار برای زبان‌آموز ملموس‌تر خواهد بود، حتی اگر پیشینه زبانی قوی نداشته باشد.

○ نشان دادن به معنی "است" که در زبان محاوره به کار می‌رود

برای نشان دادن این دقیقاً مثل اضافه عمل می‌کنیم ولی توضیح تفاوت این دو بر عهده مدرس فارسی است. خوشبختانه معمولاً زبان‌آموزان به سرعت این دو را از هم تمیز می‌دهند و قادر به استفاده از آن هستند.

این امروز گرمه؟ /emruz garm-e/ ?

ماشین ارزون‌تره یا خونه؟ /māšin arzun-tar-e yā xune/ ?

○ جمله‌های محاوره‌ای

در این موارد نیز، می‌توان از همین روش تبعیت کرد. مثال:

آشپزخونه کدوم طرفه؟ /āšpaz-xune kodum taraf-e/ ?

اجاره‌ی این خونه چنده؟ /ejāre-ye in xune čand-e/ ?

همان طور که پیش‌تر بیان شد، در این جمله چند نکته برای زبان‌آموز روشن می‌شود. یکی این که اضافه در فارسی وجود دارد که به معنی of است و بعدها در خواهد یافت که در نوشتار اثری از آن نخواهد دید. دوم این که e دیگری در جمله هست که به معنی "است" یا "is" است و در نوشتار به شکل "است" نوشته می‌شود. سوم این که برای او توضیح می‌دهیم که بنا بر الگوی زبانی ما، پشت سرهم آمدن دو حرف صدادار امکان ندارد و به همین جهت y به کمک آن‌ها می‌آید تا قابل تلفظ شوند. /dar in kelas ki az hame bozorg-tar-e/ ? در این کلاس کی از همه بزرگ‌تره؟

در این جمله علامت صفت برتر و مجدداً e نشان دهنده‌ی فعل به تفکیک نشان داده شده است. طبیعی است که در هر بار چنانچه لازم باشد توضیح می‌دهیم که مثلاً "تر" نشان دهنده صفت برتر و e در این‌جا نشان‌دهنده‌ی فعل بودن است. این تکرار به زبان‌آموز کمک می‌کند که تفاوت مالکیت و فعل به درستی ملکه‌ی ذهن وی گردد.

کلام آخر

همان گونه که گفته شد، نوآموزان بزرگسال و فرهیخته‌ای که شروع به یادگیری زبان فارسی می‌کنند، غالباً به حداقل دو زبان مسلط هستند و تنها با اشاره‌ای، ساخت زبان را درمی‌یابند و قادر به تشخیص و ساخت نمونه‌های جدید هستند. بنابراین بر عهده ماست که با هموار کردن مسیر، گام موثری در یادگیری سریع و صحیح آنان برداریم. عملی‌ترین راه در این مورد، استفاده از حروفی است که برای زبان‌آموز آشناست و مشکلی با خواندن آن‌ها ندارد. بدیهی است که در کنار این نوع آموزش، حروف فارسی نیز گام به گام تدریس می‌شود و چون آموزش ارتباطی از قبل آغاز شده است، زبان‌آموز قادر خواهد بود پس از طی مرحله‌ی شناخت حروف، به راحتی از آن‌ها استفاده کند و تا حدودی جملات ساده را بخواند و بنویسد.

پس از این مرحله، استفاده از حروف آوانگار تنها در شرایطی ضروری خواهد بود که موردی برای زبان‌آموز غیرقابل درک باشد. معمولاً با توجه به گروه هدفی که ذکر شد، این در نوع آموزش معمولاً با احتساب یک جلسه‌ی دو ساعته در هفته، تدریس به چهار تا پنج ماه می‌رسد ولی در پایان دوره این افراد قادر خواهند بود بسیاری از قوانین فارسی را به تنهایی کشف و از آن استفاده کنند، معنی بسیاری از جملات را متوجه شوند و آن‌ها را به کار گیرند.

چهارمین همایش ملی آموزش زبان فارسی - ۱۳۹۹

www.anjomanfarsi.ir

منابع

- اهال، رابرت؛ *زبان و زبان‌شناسی*، مترجم: باطنی، محمدرضا؛ تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۳.
- بانان صادقیان، جلیل؛ *فارسی برای غیرفارسی‌زبانان*، تهران: انتشارات شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۷۶.
- پورنامداریان، تقی؛ *درس فارسی برای فارسی‌آموزان خارجی*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۳.
- ثمره، یدالله؛ *آموزش زبان فارسی (آزفا) دوره مقدماتی*، تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی، ۱۳۷۲.
- صدر امیرجانلو، اصغر؛ *کاستی‌های خط فارسی و پیامدهای آن در آموزش زبان فارسی*، تهران: مجله دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران (ص ۳۹۳ تا ۴۰۸)، تابستان و پاییز ۱۳۸۱.
- صحرايي، رضامراد؛ *مینا ۱*، غریبی، افسانه؛ ملک‌لو، داود؛ صادقی، سمانه؛ شهباز، منیره؛ سلطانی، مریم؛ تهران: کانون زبان ایران، ۱۳۶۹.
- صحرايي، رضامراد؛ *گام اول*، مرصوص، فائزه؛ ملک‌لو، داود؛ مترجم: کتلاکی، سوفیا؛ تهران: بنیاد سعدی، ۱۳۹۸.
- Forbes, Duncan; *A Grammar of Persian Language*, London: 1844.
- Lambton, A.K.S.; *Persian Grammar*, London: Cambridge University Press, 1953.
- Moshiri, Leila; *Colloquial Persian*, London & New York: Routledge, 1988.
- Shabani Jadidi, Pooneh; *Farsi Shirin Ast*; Brookshaw, Domonic Parviz, London & New York: Routledge, 2010.
- Thackston, Wheeler M.; *An Introduction to Persian*, Meryland: Ibex Publishers, 1944.
- Yousef, Saeed; *Intermediate Persian, A Grammar and Workbook*, Torabi, Hayedeh, USA & Canada: Routledge, 2014.